

วิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในประเพณีบุญผะเหวดของชุมชน

ตำบลโนนรัง อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด

An Analysis of the Cultural Identities in the Boon Phawet Tradition of Non Rang Sub-District Community Mueang Roi Et District

Roi Et Province

พระมหาphanupong ปภาโต (เวียงวิเศษ)

Phramaha Phanuphong Pabhāto (Weingwiset)

พระครูภานุพัฒน์ขันตี

PhraKhru Bhavanabatdhanabandita

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด

Roi Et Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: panupong2005p@gmail.com

(Received: July 5, 2025/ Revisec: July 14, 2025/ Accepted: August 20, 2025)

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมในบุญผะเหวดของชุมชนตำบลโนนรัง อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด 2) เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมในประเพณีบุญผะเหวดของชุมชนตำบลโนนรัง อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด และ 3) เพื่อวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในประเพณีบุญผะเหวดของชุมชนตำบลโนนรัง อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด เก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง 22 รูป/คน สันทนากลุ่ม และปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา พร้อมทั้งนำเสนอผลการวิจัยในเชิงพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า

1) ประเพณีการทำบุญผะเหวดของชุมชนตำบลโนนรัง จำแนกกระบวนการมีส่วนร่วมออกเป็น 5 ส่วน คือ การมีส่วนร่วมวางแผนและเตรียมการ การเตรียมสถานที่ การเตรียมอาหารบริการผู้มาร่วมบุญ การมีส่วนร่วมจัดกิจกรรม และการกำหนดบทบาทการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน โดยพฤติกรรมการมีส่วนร่วม 4 ลักษณะ คือ การเข้าร่วมงานบุญ การช่วยทำงาน การร่วมบริจาค และการร่วมเรียนรู้/เผยแพร่

2) ส่วนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในประเพณีบุญผะเหวดชุมชนตำบลโนนรังผ่านกลไกความร่วมมือ 6 ส่วน คือ กลไกทางสังคมและวัฒนธรรม กลไกทางเศรษฐกิจ กลไกทางการเมือง กลไกภายในชุมชน กลไกเชิงเครือข่าย และกลไกต้นทุนชุมชน

3) ผลการวิจัยวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในประเพณีบุญผะเหวดที่โดดเด่นของชุมชนตำบลโนนรังจำแนกออกเป็น 9 ส่วน คือ สิ่งประดิษฐ์ การกิน การบันเทิง การแห่กันจอบกัณฑ์หลอน การทำต้นดอกไม้เงิน การแต่งกาย การขับร้อง ศิลปะ และการถ่ายทอดวัฒนธรรม ซึ่งเป็นวัฒนธรรมเชิงพหุลักษณะ คือ

(1) วัฒนธรรมทางวัตถุ ได้แก่ สิ่งสร้างสรรค์ อุปกรณ์และเครื่องใช้ ศิลปะสร้างสรรค์ เทคโนโลยี ผลิตผลชุมชน
สัญญาณในบุญพะเวด และวิถีชุมชนนิยม (2) วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ ได้แก่ ความเชื่อ ค่านิยม ภาษา และ
ศิลปะการแสดงในประเพณีทำบุญพะเวด

คำสำคัญ: อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม; ประเพณีบุญพะเวด; ของชุมชนตำบลโนนรัง

Abstract

This research aims to 1) study the participation process of the Phawet Festival in Non Rang Sub-district, Mueang Roi Et District, Roi Et Province; 2) promote participation in the Phawet Festival in Non Rang Sub-district, Mueang Roi Et District, Roi Et Province; and 3) analyze the cultural identity of the Phawet Festival in Non Rang Sub-district, Mueang Roi Et District, Roi Et Province. Data were collected by interviewing 22 people involved, conducting group discussions, and conducting participatory practices. Data were analyzed using content analysis, and presented in a descriptive analysis.

The research results showed that:

1) Phawet Festival in Non Rang Sub-district is divided into 5 parts: participation in planning and preparation, preparation of venue, preparation of food for merit-makers, participation in organizing activities, and determination of roles of community members. The participation behaviors are 4 types: participation in merit-making, helping with work, donation, and learning/dissemination.

2) The promotion of participation in the Phawet Festival in Non Rang Sub-district through 6 cooperation mechanisms: social and cultural mechanisms, economic mechanisms, political mechanisms, internal community mechanisms, network mechanisms, and community cost mechanisms.

3) The research results analyzed the cultural identity in the outstanding Bun Phawet tradition of the Non Rang Subdistrict community, which can be divided into 9 parts: inventions, eating, entertainment, the procession of Kanthok Kan Lon, making silver flower trees, dressing, singing, art, and cultural transmission, which is a pluralistic culture: (1) material culture, including creative things, equipment and tools, creative arts, technology, community products, symbols in Bun Phawet, and community lifestyles; (2) non-material culture, including beliefs, values, language, and performing arts in the Bun Phawet tradition.

Keywords: The Cultural Identities; The Bun Phawet Tradition; Non Rang Community

1. บทนำ

บุญผะเหวดเป็นบุญประเพณีที่มีความเป็นมาจากการสั่งสมบารมีของพระโพธิสัตว์สมัยที่เสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดร ซึ่งได้บำเพ็ญบารมีอันยิ่งใหญ่จนเรียกว่า “มหาชาติ” ที่ปรากฏในเรื่องเวสสันดรชาดก ซึ่งเป็นเรื่องราวที่กล่าวถึงพระเวสสันดรทรงบำเพ็ญบารมีชาติสุดท้าย (ช.ชา. (ไทย) 28/1655/447) ก่อนที่จะมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ชาวอีสานเชื่อว่าหากผู้ใดได้ร่วมทำบุญและฟังเทศน์ผะเหวด 13 กัณฑ์ จบภายในหนึ่งวันจะมีอานิสงส์ให้เกิดร่วมภพชาติกับพระศรีอริยเมตไตรยที่จะมาอุบัติเป็นพระพุทธเจ้าพระองค์ต่อไป และได้นำการบำเพ็ญบารมีของพระเวสสันดรมาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต ทำให้บุญผะเหวดเป็นประเพณีสำคัญที่มีส่วนช่วยพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมและจรรยาบรรณให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ในบางชุมชนสามารถใช้บุญผะเหวดต่อยอดไปสู่การสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจและคุณค่าทางสังคมได้ด้วย นอกจากนี้ชุมชนมีส่วนร่วมบุญประเพณีแล้วยังส่งผลให้เกิดพลังสามัคคีในชุมชน ทำให้บุญผะเหวดเป็นกลไกสำคัญที่ชุมชนอีสานใช้เป็นเครื่องมือในการควบคุมพฤติกรรมเชิงจริยธรรมและผสมผสานความสามัคคีของชุมชนโดยมีพระพุทธศาสนาเป็นศูนย์รวมจิตใจ ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวอีสานมาจนถึงปัจจุบัน

ประเพณีบุญผะเหวดจังหวัดร้อยเอ็ด “เป็นงานบุญอันเก่าแก่ที่อยู่คู่กับชาวร้อยเอ็ดมานานกว่า 100 ปีมาแล้ว แต่เพิ่งจะได้รับการฟื้นฟูให้เป็นประเพณีประจำจังหวัดขึ้นมาในปี พ.ศ. 2534 โดยสุพร สุภสร ผู้ว่าราชการจังหวัดร้อยเอ็ดสมัยนั้นพร้อมด้วยชาวร้อยเอ็ดทุกคน” (สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดร้อยเอ็ด, 2567) ได้ยกระดับประเพณีบุญผะเหวดขึ้นมาเป็นประเพณีประจำจังหวัด เพื่อสืบทอด รักษา และแนวคิดเรื่อง การสร้างประเพณีอันเป็นเอกลักษณ์ของชาวจังหวัดร้อยเอ็ด (ประภาภรณ์ รัตโน, 2562:162) แต่จะมีบางปีที่งดเว้นในช่วงมีโรคโควิดระบาด ส่วนในปี 2566 นายทรงพล ใจกริ่ม ผู้ว่าราชการจังหวัดร้อยเอ็ด เป็นประธานเปิดงาน “มหาทานบารมี ประเพณีบุญผะเหวดร้อยเอ็ด” ประจำปี 2566 ในวันเสาร์ที่ 4 มีนาคม 2566 ผู้ร่วมงานได้ร่วมชมขบวนแห่ตำนานพระเวสสันดรชาดก 13 กัณฑ์ จำนวน 16 ขบวน จากทุกภาคส่วนอย่างยิ่งใหญ่สวยงาม สร้างความประทับใจแก่ผู้มาเที่ยวชมเป็นอย่างมาก (สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดร้อยเอ็ด, 2566) โดยจังหวัดร้อยเอ็ดได้มีการส่งเสริมการจัดงานบุญผะเหวดในระดับท้องถิ่นด้วย แต่ยังคงขาดกระบวนการส่งเสริมบุญผะเหวดในระดับชุมชนที่เป็นรากเหง้าทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ส่งผลให้สถานะของบุญผะเหวดขาดความมั่นคงและยั่งยืนในระดับท้องถิ่น

ในส่วน of ชุมชนตำบลโนนรัง อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งบริบทของชุมชนเป็นกึ่งชุมชนเมือง ในอดีตได้รับการยกย่องว่าเป็นชุมชนที่ทำบุญผะเหวดได้ยิ่งใหญ่แห่งหนึ่งในจังหวัดร้อยเอ็ด แต่ในช่วงหลายปีที่ผ่านมาบรรยากาศบุญผะเหวดซบเซาลงมาก ส่วนหนึ่งมาจากความเปลี่ยนแปลงทางสังคมทำให้ค่านิยมของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไป คนรุ่นใหม่ในชุมชนไม่สนใจการทำบุญผะเหวด ขาดการตระหนักรู้ถึงคุณค่าและความสำคัญของบุญผะเหวด แม้ชุมชนจะให้ความสำคัญกับการรักษาประเพณีบุญผะเหวดของท้องถิ่น แต่ก็ประสบกับปัญหาคนรุ่นใหม่ไม่ค่อยให้ความสนใจและไม่เห็นคุณค่าของบุญผะเหวด ขาดการมีส่วนร่วมที่ดีของชุมชน ขาดการส่งเสริมและขาดการสืบทอดอัตลักษณ์ทางภูมิปัญญา รวมทั้งยังไม่มีแนวทางปรับปรุงพัฒนาประเพณีบุญผะเหวดให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชนปัจจุบัน จากการประเมินสถานการณ์ของการ

ทำบุญผะเหวดร่วมกับผู้นำชุมชน มีความเห็นร่วมกันว่าการทำบุญผะเหวดมีแนวโน้มจะได้รับความสนใจลดน้อยลง และอาจเปลี่ยนจากวิถีชีวิตและความทรงจำของคนในชุมชน ทั้งยังจะทำให้คุณค่าของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในประเพณีบุญผะเหวดของชุมชนตำบลโนนรังลบลบหายไป หากยังไม่ได้รับการส่งเสริมอย่างมีประสิทธิภาพจากคนในชุมชนและภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยจึงทำวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในประเพณีบุญผะเหวดของชุมชนตำบลโนนรัง อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด” ซึ่งเป็นงานวิจัยที่มุ่งเน้นการใช้ศักยภาพของชุมชนเป็นฐาน โดยศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมในบุญผะเหวดของชุมชนตำบลโนนรัง แล้วจึงหาแนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมในประเพณีบุญผะเหวดของชุมชนตำบลโนนรัง และวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในประเพณีบุญผะเหวดของชุมชนตำบลโนนรัง อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมในบุญผะเหวดของชุมชนตำบลโนนรัง อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด

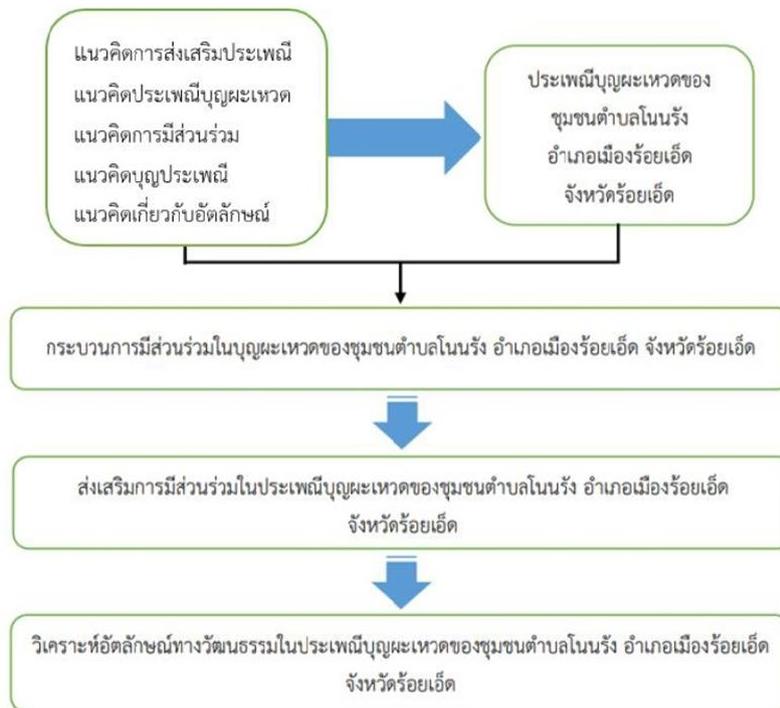
2.2 เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมในประเพณีบุญผะเหวดของชุมชนตำบลโนนรัง อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด

2.3 เพื่อวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในประเพณีบุญผะเหวดของชุมชนตำบลโนนรัง อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในประเพณีบุญผะเหวดของชุมชนตำบล โนนรัง อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด” มีกรอบแนวคิดดังนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

4. วิธีดำเนินการวิจัย

4.1 รูปแบบการวิจัย

ในงานวิจัยนี้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือวิจัย และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่วิจัย โดยใช้ชุดปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งมีขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

1) การวิจัยเชิงคุณภาพ

การศึกษาเชิงคุณภาพได้มีการวิจัยเชิงเอกสาร และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากหนังสือ ตำรา รายงานการวิจัย รายงานการประชุม บทความ และเอกสารที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น เพื่อสังเคราะห์ข้อมูลจากแนวคิดที่เกี่ยวข้อง 5 แนวคิด คือ แนวคิดการส่งเสริมประเพณี แนวคิดเกี่ยวกับประเพณีบุญผะเหวด แนวคิดการมีส่วนร่วม แนวคิดเกี่ยวกับประเพณี และแนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ เพื่อนำแนวคิดมาบูรณาการและสร้างชุดความรู้เพื่อใช้ในการส่งเสริมประเพณีบุญผะเหวดแบบมีส่วนร่วมของชุมชน

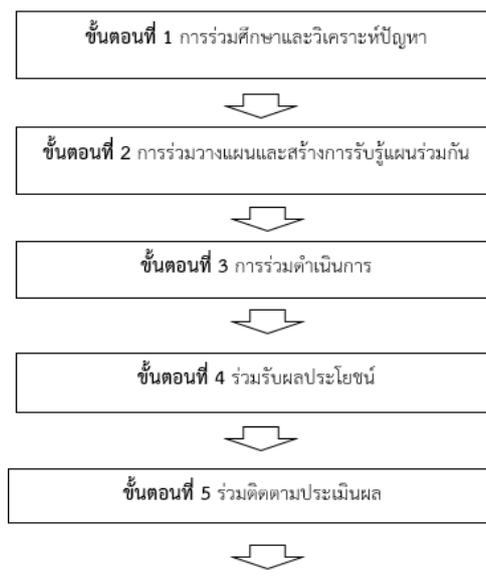

ตำบลโนนรัง อำเภอเมืองร้อยเอ็ด ซึ่งมีการเก็บข้อมูลในพื้นที่วิจัย 3 วิธีการ ดังนี้ การสำรวจบริบทพื้นที่ การสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และสนทนากลุ่ม

2) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบการมีส่วนร่วม

ในงานวิจัยนี้ได้มีการออกแบบกิจกรรมการวิจัยในพื้นที่วิจัย โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมประเพณีบุญผะเหวดแบบมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลโนนรัง อำเภอเมืองร้อยเอ็ด โดยมีการสร้างกระบวนการและกิจกรรมให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วม 6 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 การร่วมศึกษาและวิเคราะห์ปัญหา โดยใช้กระบวนการวิจัยที่เน้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับบริบทของชุมชน ขั้นตอนที่ 2 การร่วมวางแผนและสร้างการรับรู้แผนร่วมกัน การวางแผนการดำเนินงานร่วมกันของคณะวิจัย ชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยใช้ฐานข้อมูลจากขั้นตอนที่ 1 ขั้นตอนที่ 3 การร่วมดำเนินการ โดยร่วมกันดำเนินการส่งเสริมอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมประเพณีบุญผะเหวดแบบมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลโนนรัง อำเภอเมืองร้อยเอ็ด ขั้นตอนที่ 4 ร่วมรับผลประโยชน์ ชุมชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการส่งเสริมประเพณีบุญผะเหวดแบบมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลโนนรัง อำเภอเมืองร้อยเอ็ด ขั้นตอนที่ 5 ร่วมติดตามประเมินผล ชุมชนมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน เพื่อให้มีส่วนร่วมในการรับรู้การดำเนินงานและประเมินผลการดำเนินงานร่วมกัน ทำให้ชุมชนรับรู้ผลการดำเนินงาน จุดเด่น จุดด้อย และจุดที่ควรพัฒนาในการทำบุญผะเหวดครั้งต่อไป ขั้นตอนที่ 6 ร่วมทบทวน/ปรับปรุง วิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในประเพณีบุญผะเหวดของชุมชนตำบลโนนรัง

ขั้นตอน 1-6 แสดงเป็นแผนภาพได้ดังนี้

แผนภาพที่ 2 ขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบการมีส่วนร่วม

4.2 พื้นที่วิจัย

ชุมชนตำบลโนนรัง หมู่ที่ 1 ตำบลโนนรัง อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด

4.3 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

1) การสัมภาษณ์ งานวิจัยนี้กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ กลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึก โดยจำแนกออกเป็น 9 กลุ่ม ดังนี้ (1) ผู้นำชุมชนในพื้นที่วิจัย จำนวน 2 คน (2) ตัวแทนผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 2 คน (3) ตัวแทนผู้สูงอายุ จำนวน 3 คน (4) พระสงฆ์ที่อยู่ในพื้นที่วิจัย จำนวน 2 รูป (5) ประชาชนในชุมชน จำนวน 3 คน (6) ประชาชนท้องถิ่นที่มีภูมิปัญญาด้านบุญผะเหวด จำนวน 4 คน (7) เยาวชนในพื้นที่วิจัย จำนวน 2 คน (8) นักท่องเที่ยว จำนวน 2 คน (9) พระนักเทศน์ผะเหวด จำนวน 2 รูป รวมผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งสิ้น จำนวน 22 รูป/คน

2) การสนทนากลุ่ม ใช้ตัวแทนกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ กลุ่มละ 1 รูป/คน รวม 9 รูป/คน

4.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1) แบบสัมภาษณ์ (Interviews) งานวิจัยนี้ใช้แบบสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) โดยแบบสัมภาษณ์จำแนกออกเป็น 5 ส่วน

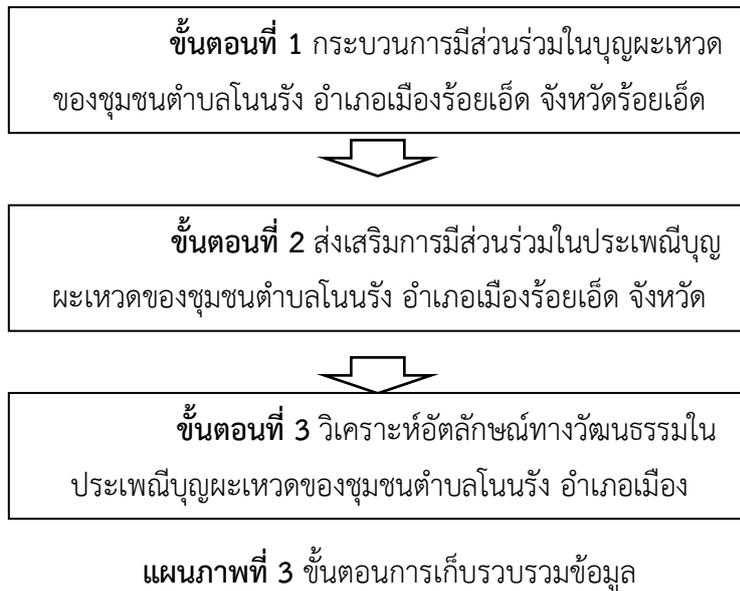
2) ชุดปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ในงานวิจัยนี้กำหนดกิจกรรมที่เป็นชุดปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ออกเป็น 6 กิจกรรม ดังนี้ (1) กิจกรรมการเรียนรู้และวิเคราะห์ปัญหา โดยใช้กระบวนการวิจัยที่เน้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับบริบทของชุมชน (2) กิจกรรมการสร้างแผนการส่งเสริมประเพณีบุญผะเหวดแบบมีส่วนร่วมของชุมชน (3) กิจกรรมการส่งเสริมประเพณีบุญผะเหวดแบบมีส่วนร่วมของชุมชน (4) กิจกรรมร่วมรับผลประโยชน์ (5) กิจกรรมการติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน (6) กิจกรรมทบทวน/ปรับปรุง วิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในประเพณีบุญผะเหวดของชุมชน

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในส่วนของการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่วิจัย โดยมีการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยวิธีการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม และการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปฏิบัติการด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมด้วยชุดกิจกรรมการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานประเพณีบุญผะเหวดของชุมชน ตำบลโนนรัง จำแนกออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 กระบวนการมีส่วนร่วมในบุญผะเหวดของชุมชน ขั้นตอนที่ 2 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในประเพณีบุญผะเหวดของชุมชน ขั้นตอนที่ 3 วิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในประเพณีบุญผะเหวดของชุมชน

การเก็บรวบรวมข้อมูลแสดงเป็นแผนภาพได้ดังนี้

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

งานวิจัยนี้ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยอาศัยฐานความรู้จากการศึกษาข้อมูลเอกสาร (Documentary) และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง บุรณาการกับข้อมูลจากการสำรวจบริบทพื้นที่วิจัยเชิงประจักษ์ รวมทั้งข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การสำรวจ การร่วมทำกิจกรรมประเพณีบุญผะเหวด การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสนทนากลุ่ม โดยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยและแสวงหาองค์ความรู้จากการวิจัย

7. ผลการวิจัย

ในงานวิจัยนี้ได้จำแนกผลการวิจัยออกเป็น 3 ส่วน คือ กระบวนการมีส่วนร่วมในบุญผะเหวดของชุมชนตำบลโนนรัง อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในประเพณีบุญผะเหวดของชุมชนตำบลโนนรัง อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด และวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในประเพณีบุญผะเหวดของชุมชนตำบลโนนรัง อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ดังนี้

7.1 กระบวนการมีส่วนร่วมในบุญผะเหวดของชุมชนตำบลโนนรัง อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด

ผลจากการวิจัยกระบวนการมีส่วนร่วมในการทำบุญผะเหวดของชุมชนตำบลโนนรัง พบว่า ชุมชนมีกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการทำบุญผะเหวด 5 ส่วน ประกอบด้วย การวางแผนและเตรียมการ การเตรียม

สถานที่ การเตรียมอาหาร การจัดกิจกรรม และกำหนดบทบาทของชุมชนให้มีส่วนร่วมในการทำบุญผะเหวด เมื่อวิเคราะห์ขั้นตอนการมีส่วนร่วม พบว่า ได้ดำเนินการ 4 ขั้นตอน ดังแผนภาพต่อไปนี้

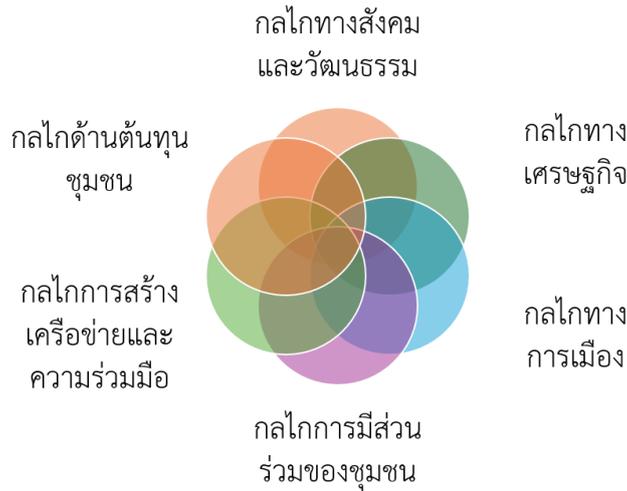

แผนภาพที่ 4 สรุปขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการทำบุญผะเหวดของชุมชนตำบลโนนรัง

จากแผนภาพดังกล่าว แสดงผลการวิเคราะห์ขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการทำบุญผะเหวด 4 ขั้นตอน คือ 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ผ่านการร่วมประชุมวางแผนและตัดสินใจดำเนินงานทำบุญผะเหวด ซึ่งเป็นขั้นตอนการเตรียมความพร้อมก่อนถึงวันทำบุญผะเหวด 2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ซึ่งได้ดำเนินแบบมีส่วนร่วมดำเนินงานทุกขั้นตอน ตั้งแต่การเตรียมงาน การดำเนินงานวันงาน และหลังวันงาน 3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ผ่านการรับรู้ถึงความภาคภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมในการทำบุญผะเหวด การได้ร่วมกันบริการนักท่องเที่ยว ชุมชนได้ขายสินค้าและบริการของชุมชน ทำให้คนในชุมชนมีรายได้เสริม และ 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล หลังเสร็จสิ้นการทำบุญผะเหวดแล้วร่วมกันประชุมเพื่อสรุปผลการดำเนินงาน และการประเมินผลจากการดำเนินงานเพื่อหาแนวทางปรับปรุงและพัฒนาการทำบุญผะเหวดในครั้งต่อไป

7.2 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในประเพณีบุญผะเหวดของชุมชนตำบลโนนรัง อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด

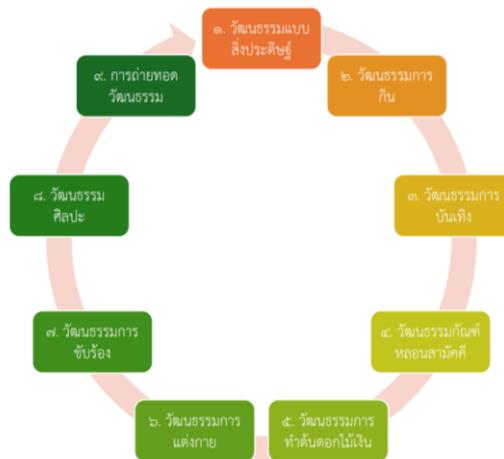
จากการวิจัยพบว่า การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในประเพณีบุญผะเหวดของชุมชนตำบลโนนรัง โดยใช้กลไกการมีส่วนร่วม 6 ส่วน ได้แก่ กลไกทางสังคมและวัฒนธรรม กลไกทางเศรษฐกิจ กลไกทางการเมือง กลไกการมีส่วนร่วมของชุมชน กลไกการสร้างเครือข่ายและความร่วมมือ และกลไกด้านต้นทุนชุมชน ดังแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ 5 กลไกการมีส่วนร่วมในประเพณีบุญผะเหวดชุมชนตำบลโนนรัง

จากแผนภาพดังกล่าว แสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูลในประเด็นกลไกการมีส่วนร่วมในประเพณีบุญผะเหวดชุมชนตำบลโนนรัง ชับเคลื่อนด้วย 6 กลไก คือ 1) กลไกทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งประกอบด้วย ความเชื่อทางศาสนา ความผูกพันในชุมชน การสืบทอดวัฒนธรรม และความภาคภูมิใจในท้องถิ่นที่ถือเป็นอัตลักษณ์สำคัญ 2) กลไกทางเศรษฐกิจ ที่ส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนผ่านการดึงดูดนักท่องเที่ยวและการสร้างรายได้ให้แก่ผู้ประกอบการในชุมชน 3) กลไกทางการเมือง จากการสนับสนุนขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่นและบทบาทของผู้นำชุมชนมีส่วนร่วมในประเพณีบุญผะเหวด 4) กลไกการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยมีการประชุมแบ่งหน้าที่ การระดมทุน และการประชาสัมพันธ์ 5) กลไกการสร้างเครือข่ายและความร่วมมือ สร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งภายในและภายนอกชุมชนเพื่อสนับสนุนและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และ 6) กลไกด้านต้นทุนชุมชน โดยใช้ประโยชน์จากต้นทุนของชุมชนมาส่งเสริมประเพณีบุญผะเหวด ทั้งทุนทางกายภาพ ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนวัฒนธรรม และทุนการเงินในการขับเคลื่อนประเพณีบุญผะเหวด

7.3 วิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในประเพณีบุญผะเหวดของชุมชนตำบลโนนรัง อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ดในการทำบุญผะเหวดได้ปรากฏสิ่งที่แสดงให้เห็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในประเพณีบุญผะเหวดของชุมชนตำบลโนนรัง จากการวิจัยได้นำเสนออัตลักษณ์ในภาพรวมที่มีความโดดเด่น ดังนี้

แผนภาพที่ 6 อັตลัษณ์ทงวัฒนธรรมในประเพณีบุญผะเหวดของชุมชนตำบลโนนรัง

จากแผนภาพดังกล่าว แสดงให้เห็นผลการวิเคราะห์ข้อมูลอັตลัษณ์ทงวัฒนธรรมในประเพณีบุญผะเหวดของชุมชนตำบลโนนรัง พบว่ามีอັตลัษณ์ทงวัฒนธรรมที่มีความโดดเด่น 9 ด้าน สรุปได้ดังนี้ 1) วัฒนธรรมแบบสิ่งประดิษฐ์ การต่อยอดวัฒนธรรมที่เป็นสิ่งประดิษฐ์ทงเกี่ยวกับบุญผะเหวด เช่น มีการถ่ายทอประสภการณ์และภูมิปัญญาในการทำผะเหวด ผ้ผะเหวด กัณท์หลอน ดอกไม้เงิน แห่ข้าวพันก้อน และสรภัญญะ เป็นต้น 2) วัฒนธรรมการกิน วัฒนธรรมทงเกี่ยวกับการกินของชุมชนตำบลโนนรังในประเพณีบุญผะเหวดทงสำคัญ คือ วัฒนธรรมการกินข้าวปั้นจนกลายมาเป็นคำพูดทงติดทงว่า “กินข้าวปั้นบุญผะเหวดฟงเทศน์มหาชาติ” 3) วัฒนธรรมการบันเทิง วัฒนธรรมทงเกี่ยวกับการบันเทิงทงเป็นผลพวงมาจากการทำบุญผะเหวดของชุมชนตำบลโนนรัง คือ ขบวนพ้อนรำ ขบวนแห่กัณท์หลอนทงมีขบวนแห่ทงสนุกสนาน โดยมีคณะกองยาวของชุมชน ทงเป็นส่วนหนึ่งทงเป็นวัฒนธรรมบันเทิงในบุญผะเหวด 4) วัฒนธรรมกัณท์หลอนสามัคคี ชุมชนร่วมกันจัดตั้งกัณท์หลอนเพื่อแห่มาทอถวายที่วัด คือ กัณท์หลอนทงทำในฐานะคุ้ม กัณท์หลอนทงทำทงในฐานะเครือญาติ กัณท์หลอนทงทำในฐานะครอบครัว หรือกัณท์หลอนทงทำในฐานะส่วนตัว 5) วัฒนธรรมการทำต้นดอกไม้เงิน การทำต้นดอกไม้เงินเป็นการจัดทำต้นดอกไม้เงินตกแต่งประดับเพื่อความสวยงามของแต่ละคุ้มแต่ละหมู่บ้าน แสดงให้เห็นความพร้อมเพรียง ความสวยงาม และการเสียสละปัจจัยเพื่อนำปัจจัยมาบำรุงพระพุทธศาสนาและใช้เป็นงบประมาณในการทำบุญผะเหวดปีต่อไป 6) วัฒนธรรมการแต่งกาย การแต่งกายในบุญผะเหวดของชุมชนตำบลโนนรังมี 2 ลักษณะ คือ กลุ่มอุบาสกและอุบาสิกาจะแต่งกายในชุดขาว แต่กลุ่มประชาชนทงจะไปใส่เสื้อหลากสีหรือเสื้อลาย จนกลายเป็นคำทงใช้ติดปากทงว่า ใส่เสื้อลายกินข้าวปั้นเอาบุญผะเหวดฟงเทศน์มหาชาติ 7) วัฒนธรรมการขับร้อง บุญผะเหวดทงจะมีการขับร้องสรภัญญะการสอแดทงหลักธรรมคำสอนพระพุทธศาสนาเพื่อเพิ่มสิ่สนุกสนานให้กับงาน 8) วัฒนธรรมศิลปะ การดูแลรักษาศิลปะบนผืนผ้ผะเหวดและการซิงผ้ผะเหวดให้คนได้ชมความงามและศึกษาเรียนรู้พระพุทธศาสนาผ่านงานศิลปะบนผืนผ้ผะเหวดแบบอีสานดั้งเดิม การประดิษฐ์แบ้งค์เงินให้เป็ต้นดอกไม้เงินทงมีความสวยงาม ศิลปะการทำตุ้ยมะมุ่ม รวมทั้งศิลปะทงใช้ในการประดับตกแต่งในงานบุญผะเหวดด้วย และ 9) การถ่ายทอวัฒนธรรม ชุมชนมีการถ่ายทอวัฒนธรรมเกี่ยวกับบุญผะเหวด การนำความรู้เกี่ยวกับบุญผะเหวดไปสอแดทงกับการเรียนการสอนในโรงเรียนประจำ

ชุมชน การประชุมทำความเข้าใจกับคนในชุมชน การปฏิบัติ การอบรมจากปราชญ์ชาวบ้าน พระสงฆ์ถ่ายทอดรูปแบบและวิธีการเทศน์ผะเหวดเสียงทอง

8. อภิปรายผล

8.1 กระบวนการมีส่วนร่วมในบุญผะเหวดของชุมชนตำบลโนนรัง

ผลการวิจัยพบนัยยะสำคัญว่า การมีส่วนร่วมควรสร้างระบบกลไกการมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง 2 ส่วน ประกอบด้วย 1) กลไกการมีส่วนร่วมภายในชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนเข้าใจบทบาทการมีส่วนร่วมของตนเองทุกกลุ่ม 2) กลไกการมีส่วนร่วมกับภายนอกชุมชน เพื่อสร้างเครือข่ายเชิงกลไกความร่วมมือ ส่งเสริมและสนับสนุนการทำบุญผะเหวดของชุมชน และควรให้เป็นการมีส่วนร่วมเชิงปฏิบัติการ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชาตรี ศรีจันทร์ (2558) ที่ได้ทำวิจัยเรื่อง “วิธีการสืบสานประเพณีบวชควายฮ้าง ชุมชนบ้านแมด ตำบลเชียงขวัญ อำเภอเชียงขวัญ จังหวัดร้อยเอ็ด” โดยได้นำเสนอแนวทางในการส่งเสริมประเพณีไว้ 6 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการเสริมสร้างฟื้นฟูประเพณี 2) ด้านการพัฒนาและปรับปรุงประเพณี 3) ด้านการถ่ายทอดประเพณี 4) ด้านการส่งเสริมกิจกรรมเกี่ยวกับประเพณี 5) ด้านการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์งานประเพณี 6) ด้านการเสริมสร้างปราชญ์ท้องถิ่น นอกจากนี้แล้วยังควรมีการวางแผนและเตรียมการ การเตรียมสถานที่ และเตรียมความพร้อม การเตรียมอาหาร การจัดกิจกรรมที่หลากหลาย พร้อมทั้งกำหนดบทบาทการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนให้ชัดเจน และการทำบุญผะเหวดควรพัฒนาสร้างสรรค์ให้การทำบุญเกื้อกูลกับชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน เพื่อให้ชุมชนได้รับประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจด้วย สอดคล้องกับความเห็นในงานวิจัยของนุจรินทร์ พลแสน (2564) ที่ได้ทำวิจัยเรื่อง “ทุงผะเหวดเทศน์มหาชาติ” ที่เห็นว่า สามารถท่องเที่ยวเป็นรูปนก ดอกไม้ ต้นไม้ วัตถุ สิ่งของ รูปทรงเรขาคณิตและรูปอื่นๆ มีการสืบทอดและถ่ายทอดขั้นตอนวิธีการท่องเที่ยวเพื่อใช้ในประเพณีบุญผะเหวด และจัดตั้งกลุ่มเพื่อผลิตเป็นสินค้าเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจแก่ชุมชน แต่ยังคงมีการรักษาขนบธรรมเนียมการถวายตุงและปักตุงในงานประเพณีบุญผะเหวดสืบมา โดยการนำอัตลักษณ์ที่เกี่ยวกับบุญผะเหวดยกระดับไปสู่ผลิตภัณฑ์ชุมชน ทำให้สามารถสร้างรายได้และอาชีพให้กับคนในชุมชนผ่านประเพณีบุญผะเหวด

8.2 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในประเพณีบุญผะเหวดของชุมชนตำบลโนนรัง

ผลจากการวิจัยพบนัยยะสำคัญในกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนที่ดีว่าควรเป็นกระบวนการมีส่วนร่วมแนวระนาบ เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมตั้งแต่การริเริ่มสร้างสรรค์และสร้างการมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน สอดคล้องกับผลการศึกษาของปริญญา บุตรอยู่ (2557) ที่ได้ทำวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองประจวบคีรีขันธ์ ต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน” ผลการวิจัยพบว่า ในภาพรวมประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวในระดับปานกลางทั้งด้านการเสนอความคิดเห็น การวางแผน และการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมด้านการดำเนินการ ด้านปฏิบัติการ และด้านการรับและแบ่งผลประโยชน์ แต่เห็นเพิ่มเติมจากข้อมูลดังกล่าวว่า ควรมีกระบวนการตรวจสอบ ประเมินผล และกระบวนการ

ปรับปรุงพัฒนาด้วย จึงจะทำให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมเชิงพัฒนาสร้างสรรค์ นอกจากนี้ยังพบว่า การทำบุญผะเหวดส่วนใหญ่ประสบปัญหาที่ผู้ที่เกี่ยวข้องไม่ค่อยเข้าใจสาระสำคัญรวมไปถึงองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับบุญผะเหวด แสดงให้เห็นถึงปัญหาด้านการสื่อความหมาย และการสื่อสารให้กับผู้เข้าร่วมงาน ดังนั้น ในการพัฒนาประเพณีทำบุญผะเหวดจึงควรมีกลุ่มคนที่มีภูมิความรู้ทำหน้าที่สื่อความหมายเกี่ยวกับบุญผะเหวด เชื่อมโยงไปถึงการสื่อความหมายของวัดและชุมชนด้วย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ประภาภรณ์ รัตโน (2562) ที่ได้ทำวิจัยเรื่อง “การสื่อสารเพื่อการสืบทอดและพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาประเพณีบุญผะเหวดจังหวัดร้อยเอ็ด” ผลการวิจัยพบว่า บุญผะเหวดมีบทบาทสืบเนื่องด้านศาสนา การสร้างสายสัมพันธ์ การอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญา บทบาทด้านความงดงามของความเป็นท้องถิ่นอีสานและการประยุกต์บทบาทเพิ่มเติมด้านการท่องเที่ยว ท้องถิ่นนำเสนอตัวตนเป็นพื้นที่นำเสนอความคิดสร้างสรรค์ การสื่อสารเพื่อการสืบทอดประเพณีบุญผะเหวด นอกจากนี้ยังพบว่า แต่ละชุมชนก็จะมีอัตลักษณ์ด้านการจัดกิจกรรมบุญผะเหวด จึงควรมีการยกระดับบุญผะเหวดไปสู่มรดกทางวัฒนธรรมชุมชน เพื่อสร้างความตระหนักรู้ถึงคุณค่าและความสำคัญของวัฒนธรรมของท้องถิ่น สร้างความทรงจำร่วมเชิงคุณธรรม ความภาคภูมิใจในวิถีวัฒนธรรม เพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมผ่านประเพณีบุญผะเหวด

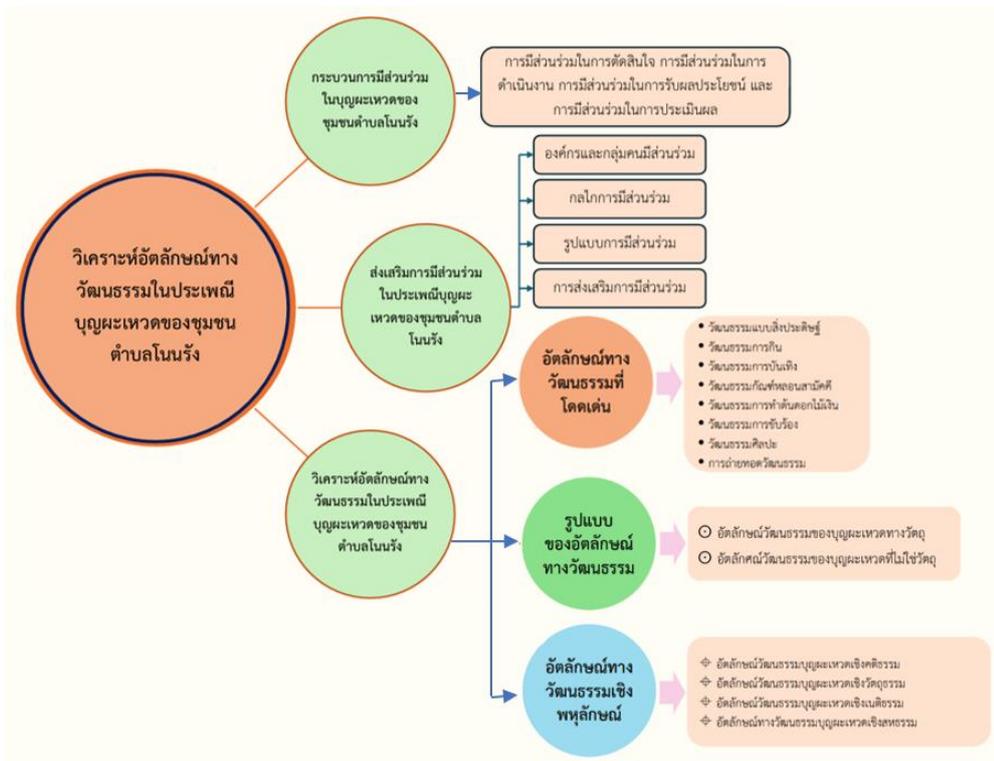
8.3 วิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในประเพณีบุญผะเหวดของชุมชนตำบลโนนรัง

การวิจัยพบนัยยะสำคัญว่า การวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมชุมชนมีส่วนสำคัญในประเพณีบุญผะเหวด ทำให้เกิดรูปแบบการทำบุญผะเหวดที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะทางวัฒนธรรมแบบสังคีตวัฒนธรรมการกิน วัฒนธรรมการบันเทิง วัฒนธรรมกัณฑ์หลอนสามัคคี วัฒนธรรมการทำต้นดอกไม้เงิน วัฒนธรรมการแต่งกาย วัฒนธรรมการขับร้อง วัฒนธรรมศิลปะ และการถ่ายทอดวัฒนธรรมของท้องถิ่น สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุภาลักษณ์ วิปราชญ์ และอรุณมัย จันทมาลา (2564) ที่ได้ทำวิจัยเรื่อง “กระบวนการผลิตการแสดง แสง สี เสียง ตำนานพระเวสสันดรชาดก จังหวัดร้อยเอ็ด” ผลการวิจัยพบว่า เครื่องแต่งกายสามารถแต่งกายในลักษณะของการแต่งแบบอีสานหรือการแต่งกายแบบประยุกต์ที่มีการผสมผสานแบบสมัยใหม่และดั้งเดิมเข้าด้วยกัน สามารถแต่งกายแบบร่วมสมัยได้อีกด้วย ดนตรีนิยมใช้เครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสานผสมผสานกับดนตรีสมัยใหม่ เพื่อความสมจริงมากยิ่งขึ้น ฉากและอุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดง มักนิยมใช้อุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องเนื้อเรื่องที่ใช้ในการแสดง เช่น คัมภีร์โบราณ ไยแมงมุม ดอกลิ้นฟ้า ดอกสะแบง และสอดคล้องกับงานวิจัยของ อรุณมัย บัวบาน และ บุหงา ชัยสุวรรณ (2565) ได้ทำวิจัยเรื่อง กระบวนการสร้างอัตลักษณ์และการสื่อสารอัตลักษณ์ของผู้หญิงที่แต่งกาย ด้วยผ้าไทยทอมือบนสื่อสังคมออนไลน์เฟซบุ๊ก” ผลการวิจัยพบว่า แนวทางวงจรแห่งวัฒนธรรมที่สามารถตีความและทำความเข้าใจประสบการณ์การแต่งกายด้วยผ้าไทยทอมือที่มีผลต่อการสร้างอัตลักษณ์ โดยสามารถแยกอธิบายการสร้างอัตลักษณ์ได้ออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ 1) อัตลักษณ์ส่วนบุคคล (Personal Identity) 2) อัตลักษณ์ทางสังคม (Social Identity) เพื่อแสดงให้เห็นว่าลักษณะทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป การทำบุญผะเหวดก็สามารถปรับเปลี่ยนหรือการประดิษฐ์สร้างบางอย่างขึ้นมารองรับ เพื่อให้เกิดการตื่นรู้ถึงคุณค่าและความสำคัญของบุญผะเหวด ส่งผลให้เกิดความน่าสนใจ

และกระตุ้นให้คนทั้งภายในและภายนอกชุมชนให้มีพฤติกรรมเข้าร่วมบุญผะเหวด เพียงแต่อย่าละเลยสาระสำคัญของบุญผะเหวดและอย่าประดิษฐ์สร้างสิ่งใหม่ที่ไม่ได้มาจากอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน

9. องค์ความรู้จากการวิจัย

ผลจากการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลทำให้ได้องค์ความรู้จากการวิจัย ในประเด็นวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในประเพณีบุญผะเหวด ดังแผนภาพแสดงองค์ความรู้จากการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 7 องค์ความรู้จากการวิจัย

จากแผนภาพดังกล่าว แสดงให้เห็นภาพรวมของการวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในประเพณีบุญผะเหวดของชุมชน ตำบลโนนรัง อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด 3 ส่วน ดังต่อไปนี้

1. กระบวนการมีส่วนร่วมในบุญผะเหวดของชุมชนตำบลโนนรัง

กระบวนการมีส่วนร่วมในบุญผะเหวดของชุมชนตำบลโนนรัง อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด 4 ขั้นตอน คือ การตัดสินใจ (ประชุมการวางแผนและกำหนดแนวทางทำบุญผะเหวด) การดำเนินงาน (การร่วมกิจกรรม การลงแรง และสนับสนุนกิจกรรม) การรับผลประโยชน์ (การได้รับอานิสงส์ทางใจหรือผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ) และการประเมินผล (การร่วมตรวจสอบและปรับปรุงการดำเนินงาน) ซึ่งทั้งสี่ขั้นตอนเป็นหัวใจสำคัญที่ขับเคลื่อนให้ประเพณีบุญผะเหวดดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่องและประสบความสำเร็จด้วยการมีส่วนร่วม

2. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในประเพณีบุญผะเหวดของชุมชนตำบลโนนรัง การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในประเพณีบุญผะเหวดของชุมชนตำบลโนนรัง จำแนกออกเป็น 4 ส่วน คือ 1) องค์กรและกลุ่มคนที่มีส่วนร่วม

ประเพณีบุญผะเหวดชุมชนตำบลโนนรัง ได้แก่ ชุมชน พระสงฆ์ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน 2) กลไกการมีส่วนร่วมในประเพณีบุญผะเหวด ได้แก่ กลไกทางสังคมและวัฒนธรรม กลไกทาง เศรษฐกิจ กลไกทางการเมือง กลไกการมีส่วนร่วมของชุมชน กลไกการสร้างเครือข่ายและความร่วมมือ และ กลไกด้านต้นทุนชุมชน 3) รูปแบบการมีส่วนร่วมในประเพณีบุญผะเหวด ได้แก่ การประชุมวางแผนการจัดงาน การเตรียมสถานที่และองค์ประกอบของบุญผะเหวด การมีส่วนร่วมบริการ การร่วมฟังเทศน์ผะเหวด การร่วม ขบวนแห่ผะเหวดและสรภัญญะ การร่วมบริจาคเงินและสิ่งของที่ใช้ในการจัดงาน การร่วมจัดเตรียมอาหาร การมีส่วนร่วมทำต้นดอกไม้เงิน และการมีส่วนร่วมเก็บและรักษาสิ่งของในการจัดงาน 4) การส่งเสริมการมีส่วนร่วม ในการทำบุญผะเหวดของชุมชนตำบลโนนรัง ประกอบด้วย ส่งเสริมการมีส่วนร่วมก่อนวันงาน ส่งเสริมการ มีส่วนร่วมในวันงานบุญผะเหวด และส่งเสริมการมีส่วนร่วมหลังวันงาน และ 5) การมีส่วนร่วมในการ ประเมินผล สรุปผลการดำเนินงานและการประเมินผลจากการดำเนินงาน เพื่อปรับปรุงและพัฒนาการทำบุญ ผะเหวดให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3. วิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในประเพณีบุญผะเหวดของชุมชนตำบลโนนรัง

จากการวิจัยการวิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในประเพณีบุญผะเหวดของชุมชนตำบลโนนรัง มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน 3 ส่วน ดังนี้

1) อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่โดดเด่น อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในประเพณีบุญผะเหวดของ ชุมชนตำบลโนนรัง จากการวิจัยได้นำเสนอในภาพรวมที่เป็นอัตลักษณ์โดดเด่น ประกอบด้วย 9 ส่วน ดังนี้ (1) วัฒนธรรมแบบสิ่งประดิษฐ์ ได้แก่ ภูมิปัญญาในการประดิษฐ์ธงผะเหวด ประดิษฐ์คัตินลายผ้าผะ เหวด การ ประดิษฐ์ต้นกัณฑ์หลอน การประดิษฐ์ต้นดอกไม้เงิน การประดิษฐ์ตกแต่งข้าวพังก้อน เป็นต้น (2) วัฒนธรรม การกิน ได้แก่ วัฒนธรรมการกินข้าวปั้นเอาบุญผะเหวดฟังเทศน์มหาชาติ (3) วัฒนธรรมการบันเทิง ได้แก่ วัฒนธรรมขบวนพอรำ ขบวนแห่ผะเหวด ขบวนแห่กัณฑ์หลอน (4) วัฒนธรรมกัณฑ์หลอนสามัคคี คือ กัณฑ์ หลอนชุมชนสามัคคีธรรม (5) วัฒนธรรมการทำต้นดอกไม้เงิน (6) วัฒนธรรมการแต่งกาย คือ ใส่เสื้อลายกิน ข้าวปั้นเอาบุญผะเหวดฟังเทศน์มหาชาติ (7) วัฒนธรรมการขับร้อง โดยมีคณะสรภัญญะมาร่วมขับร้องเพื่อเพิ่ม สีสันในงาน ส่งผลให้เกิดการสื่อสารธรรมะผ่านการขับร้องสรภัญญะ 8) วัฒนธรรมศิลปะ ในงานบุญผะเหวด เป็นการเรียนรู้พระพุทธศาสนาผ่านงานศิลปะบนผืนผ้าแบบอีสาน ศิลปะการประดิษฐ์แบงค์เงินให้เป็นต้น ดอกไม้เงินที่มีความสวยงาม ศิลปะการทำตุ๊กตงอยแมงมุม รวมทั้งศิลปะที่ใช้ในการประดับตกแต่งงานบุญผะเหวด ส่งผลให้เกิดวัฒนธรรมในลักษณะศิลปะสร้างสรรค์ และ 9) การถ่ายทอดวัฒนธรรม การถ่ายทอดภูมิปัญญา ทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับบุญผะเหวด

2) รูปแบบอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม วิเคราะห์อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในประเพณีบุญผะเหวด ของชุมชนตำบลโนนรัง 2 ส่วน คือ 1) วัฒนธรรมทางวัตถุ 7 ส่วน ได้แก่ สิ่งสร้างสรรค์ อุปกรณ์และเครื่องใช้ งานศิลปะ เทคโนโลยี ผลิตผลชุมชน สัญญะ และวิถีชุมชนนิยม 2) วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ โดยอัตลักษณ์ทาง

วัฒนธรรมที่ไม่ใช้วัตถุในประเพณีบุญผะเหวดของชุมชนตำบลโนนรัง 4 ส่วน ได้แก่ ความเชื่อ ค่านิยม ภาษา และศิลปะการแสดงที่เกี่ยวกับบุญผะเหวด

3) อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเชิงพหุลักษณะ จากการวิจัยพบว่า อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเชิงพหุลักษณะของชุมชนโนนรัง จำแนกออกเป็น 4 ส่วน 1) อัตลักษณ์วัฒนธรรมบุญผะเหวดเชิงคติธรรม การทำบุญผะเหวดเป็นวัฒนธรรมทางศีลธรรมที่สามารถนำไปปรับใช้เพื่อควบคุมพฤติกรรมเชิงจริยธรรม และทางจิตใจเพื่อทำให้มีฐานคิดเชิงคุณธรรม เช่น การบำเพ็ญบารมี ทาน ความเสียสละ และความอดทน เป็นต้น รวมทั้งทำให้เกิดการเรียนรู้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้วย 2) อัตลักษณ์วัฒนธรรมบุญผะเหวดเชิงวัตถุธรรม การทำบุญผะเหวดมีอัตลักษณ์ทางวัตถุธรรม ซึ่งมีองค์ประกอบของบุญผะเหวดที่เกี่ยวกับวัตถุธรรม เช่น การถวายสิ่งของร่วมทำบุญ ศิลปกรรม วัฒนธรรมแบบสิ่งประดิษฐ์ ได้แก่ ภูมิปัญญาในการประดิษฐ์ธงผะเหวด ผ้าผะเหวด กัณฑ์หลอน ดอกไม้เงิน แห่ข้าวพันก้อน และสรภัญญะที่ขบร้องในบุญผะเหวด เป็นต้น 3) อัตลักษณ์วัฒนธรรมบุญผะเหวดเชิงเนติธรรม การทำบุญผะเหวดจัดเป็นวัฒนธรรมที่เป็นขนบธรรมเนียม จารีต ประเพณี ที่มีความสำคัญที่ต้องปฏิบัติทุกปี บุญผะเหวดเป็นระเบียบพิธีบุญเดือนสี่ในฮีตสิบสองแบบดั้งเดิมอีสาน มีระเบียบปฏิบัติที่ชัดเจน ส่งผลให้เกิดกระบวนการควบคุมพฤติกรรมเชิงจริยธรรม 4) อัตลักษณ์วัฒนธรรมบุญผะเหวดเชิงสหธรรม ซึ่งมีลักษณะเป็นวัฒนธรรมทางสังคม เป็นวัฒนธรรมในการติดต่อเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์หรือมารยาทในสังคมหรือสมาชิกพึงปฏิบัติต่อกันอย่างเหมาะสม เช่น วัฒนธรรมกัณฑ์หลอนสามัคคี โดยจัดทำกัณฑ์หลอนในฐานะคัมแต่ละคัม กัณฑ์หลอนที่ทำกันในฐานะหมู่เครือญาติ กัณฑ์หลอนที่ทำในฐานะครอบครัว ทำให้กัณฑ์หลอนเป็นเครื่องมือเชื่อมสามัคคีของคนในชุมชน และวัฒนธรรมการแต่งกาย เกิดชุมชนเอื้ออาทรที่มีความสามัคคี ความอบอุ่น ความเข้มแข็ง ความเป็นกันเองท่ามกลางความหลากหลาย รวมทั้งการผสมผสานความร่วมมือเชิงเครือข่ายด้วย

10. ข้อเสนอแนะ

10.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- 1) องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นควรนำผลการวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนไปใช้เป็นนโยบายการเสริมสร้างและยกระดับประเพณีบุญผะเหวดให้เป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่น
- 2) สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดร้อยเอ็ด ควรนำผลการวิจัยไปใช้ในประเด็นเกี่ยวกับการส่งเสริมประเพณีบุญผะเหวดให้เป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมสอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น
- 3) องค์การสงฆ์ในจังหวัดร้อยเอ็ด ควรนำผลการวิจัยไปใช้ในประเด็นเกี่ยวกับการเผยแผ่พุทธศาสนาและการท่องเที่ยวเชิงพุทธในรูปของการส่งเสริมประเพณีบุญผะเหวด

10.2 ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1) ชุมชนตำบลโนนรังควรนำผลการวิจัยที่เกี่ยวกับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการทำบุญผะเหวดไปใช้เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานประเพณีบุญผะเหวดแบบมีส่วนร่วมผ่านกลไกภายในและภายนอกชุมชน

2) ผู้นำชุมชน ควรนำผลการวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของประเพณีบุญผะเหวดมาปรับใช้เพื่อบูรณาการกับแผนพัฒนาชุมชนทางด้านสังคมและวัฒนธรรม

3) พระสงฆ์ ควรมีการปรับบทบาทการดำเนินงานในประเพณีบุญผะเหวด เพื่อเปิดโอกาสให้คนรุ่นใหม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมเพิ่มมากขึ้น และจัดกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับบุญผะเหวดให้กับเยาวชนในชุมชน รวมทั้งจัดอบรมเทคนิคและวิธีการเทศน์ผะเหวดเพื่อพัฒนาทักษะให้กับพระสงฆ์ด้วย

10.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรทำวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวกับการพัฒนาประเพณีบุญผะเหวดโดยใช้กระบวนการประดิษฐ์สร้าง

2) ควรทำวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวกับการพัฒนาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมยกระดับสู่ การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากในเชิงพื้นที่

3) ควรทำวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวกับการเสริมสร้างคุณค่าบุญผะเหวดสู่มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน

4) ควรทำวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวกับการประเมินผลสัมฤทธิ์และการพัฒนาประเพณีบุญผะเหวดของจังหวัดร้อยเอ็ด

11. เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

ชาตรี ศรีจันทร์. (2558). วิธีการสืบสานประเพณีบวชควายฮ้าง ชุมชนบ้านแมต ตำบลเชียงขวัญ อำเภอเชียงขวัญ จังหวัดร้อยเอ็ด. *วารสารสหวิทยาการวิจัย: ฉบับบัณฑิตศึกษา*. 4(4), 50-52.

นุจรินทร์ พลแสน. (2564). ทูงผะเหวดเทศน์มหาชาติ. รายงานการวิจัย. สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์.

ประภาภรณ์ รัตน์. (2562). การสื่อสารเพื่อการสืบทอดและพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาประเพณีบุญผะเหวดจังหวัดร้อยเอ็ด. *วารสารนิเทศศาสตร์ธุรกิจบัณฑิต*. 13(2), 158-159.

ปริญญา บุตรอยู่. (2557). การมีส่วนร่วมของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองประจวบคีรีขันธ์ต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. *บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- รังสิยา สัตนันท์. (2555). การศึกษาประเพณีบุญผะเหวดที่ปรากฏในงานจิตรกรรมฝาผนังในจังหวัดร้อยเอ็ด. *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดร้อยเอ็ด, (2566). *บุญผะเหวดร้อยเอ็ด*. สืบค้นเมื่อ 5 ตุลาคม 2566, จาก <https://roiet.prd.go.th/th/content/category/detail/id/233/iid/62543> .
- สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดร้อยเอ็ด.(2566). *ร้อยเอ็ดเปิดงานมหาดานบารมี ประเพณีบุญผะเหวดร้อยเอ็ด* ประจำปี 2566. สืบค้นเมื่อ 5 ตุลาคม 2566, จาก <https://roiet.prd.go.th/th/content/category/detail/id/33/iid/163654>.
- สุภลักษณ์ วิปราชญ์ และอุรารมย์ จันทมาลา. (2564). กระบวนการผลิตการแสดง แสง สี เสียง ตำนานพระเวสสันดรชาดก จังหวัดร้อยเอ็ด. *วารสารพินถิ่นโขง ซี มูล*. 7(2), 98-99.

ภาษาอังกฤษ

- But-u P. (2014). Community Participation in Prachuap Khiri Khan Municipality for Sustainable Tourism Development. *Master of Business Administration*. Graduate School: Silpakorn University.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. *Thai Tripitaka, Mahachulalongkornrajavidyalaya Edition*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya Printing House, 1996.
- Phonsaen N. (2021). *Tung Pha Wet Thet Mahachat*. Research Report. Institute of Fine Arts.
- Public Relations Office of Roi Et Province. (2023). *Roi Et opens the Mahadana Barami Festival, the annual Bun Pha Wet Roi Et tradition, 2023*. Retrieved on October 5, 2023 from <https://roiet.prd.go.th/th/content/category/detail/id/33/iid/163654>.
- Ratano P. (2019). Communication for Continuing and Developing Sustainable Tourism: A Case Study of Bun Pha Wet Tradition in Roi Et Province. *Journal of Business Administration*. 13(2), 158-159.
- Roi Et Provincial Public Relations Office, (2023). *Bun Pha Wet Roi Et*. Retrieved October 5, 2023, from <https://roiet.prd.go.th/th/content/category/detail/id/233/iid/62543>.
- Satnan R. (2012). A Study of the Bun Pha Wet Tradition Appearing in Wall Paintings in Roi Et Province. *Master of Arts Thesis*. Graduate School: Silpakorn University.
- Srichan C. (2015). Methods for Continuing the Tradition of Buffalo Ordination in Ban Mad Community, Chiang Khwan Subdistrict, Chiang Khwan District Roi Et Province. *Interdisciplinary Research Journal: Graduate Studies*. 4(4), 50-52.
- Wiprach S., Chantamala U. (2021). The production process of the performance light color and sound of the legend of Phra Wessantara Jataka Roi Et Province. *Khong Chi Mun Local Journal*. Year 7(2), 98-99.